

УДК 37. 035. 6 : 355. 23

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-95-2-110-121>

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ АНДРАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ

В. І. Мірошніченко

ORCID 0000-0002-3931-0888

Стаття присвячена обґрунтуванню доцільності використання андрагогічного підходу для розвитку правової культури офіцерів-прикордонників.

У статті автор подає власне розуміння правової культури офіцера-прикордонника. Звертається увага, що показником правової культури є права активність особистості як вища форма правомірної поведінки і правового мислення.

Виокремлено принципи андрагогіки, якими варто керуватися у розвитку правової культури офіцерів-прикордонників:

принцип використання наявного позитивного життєвого та професійного досвіду офіцерів-прикордонників;

принцип коректування застарілого досвіду й особистих установок, що перешкоджають засвоєнню нових знань;

принцип індивідуального підходу до розвитку правової культури;

принцип рефлексивності – заснований на свідомому ставленні офіцера до необхідності розвитку правової культури через поглиблення правових знань, умінь, навичок, компетентностей тощо;

принцип затребуваності правової культури як результату навчання практичною діяльністю;

принцип системності та безперервності з урахуванням результатів попереднього виховання (вже сформованого рівня правової культури) і нових потреб;

принцип актуалізації результатів виховання – їх швидке використання в оперативно-службовій діяльності.

Правова культура розуміється як результат правового виховання. Виокремлено форми правового виховання: правова освіта, правова пропаганда, правова агітація, правова профілактична робота, юридичне консультування, правове самовиховання.

Ключові слова: культура, правова культура, офіцери-прикордонники, андрагогічний підхід.

1. Вступ.

Постановка проблеми. Професія зобов'язує майбутніх офіцерів-прикордонників як представників правоохоронного органу вникати в усі сфери суспільного життя, в тому числі – правову. Правова культура офіцера-прикордонника займає важливе місце у структурі його професійної культури, оскільки ця діяльність існує у сфері таких важливих явищ, як держава і право. В наш час відкриваються перспективи для нового наповнення відношень між державою та людиною. Проголошується, що держава перебуває на службі людини. Але скористатися цим можливо лише за умови високого рівня правової культури громадян.

Відомо, що будь-яка діяльність держави трансформується через діяльність її органів, в тому числі освітня і правоохоронна. Під час дослідження нами була виявлена пряма залежність між наявністю високого рівня правової культури в офіцера-прикордонника та його здатністю ефективно організувати правове виховання курсантів. Це спричинило виділення як одного із напрямків реалізації системи правового виховання курсантів-прикордонників розвиток рівня правової культури офіцерів-прикордонників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування культури майбутніх фахівців не є новою. Велике значення у цьому розумінні мають праці І. Беха, Р. Гуревича, І. Зязюна, С. Коновець, Н. Миропольської, Г. Пономарьової, Г. Тарасенко, Г. Шевченко.

Щодо правової культури різних категорій фахівців, вона є предметом наукових пошуків представників різних галузей. Результати аналізу наукових праць дозволяють зробити висновок, що вчені (В. Лозова, С. Кашперук, М. Козяр, М. Фіцула, Г. Яворська та інші) розглядають правову культуру фахівця як складову його професійної культури. Осмислення специфіки формування правової культури правоохоронця здійснюється у низці робіт учених-юристів (В. Горшенев, О. Скаун, С. Сливка, В. Хома, В. Царенко). Виховний аспект проблеми розглядають у своїх працях дослідники-педагоги І. Грязнов, Н. Логінова, В. Райко. Вони переконані, що правова культура є результатом правового виховання. Наукові положення, висновки та рекомендації, надані у цих дослідженнях, мають велику цінність для вирішення завдань щодо формування правової культури військовослужбовців-прикордонників. Окремі аспекти формування правової культури прикордонників розглядають у своїх працях О. Ганьба, Д. Іщенко, Т. Івашкова, С. Крук, А. Кучеренко, М. Поліщук.

Серед підходів щодо вдосконалення професіоналізму фахівців поширеним є андрогічний підхід (Протасова, 1998). Є. Мандрик (2009) використовує цей підхід у системі післядипломного педагогічного

забезпечення професійної діяльності інженерно-технічного персоналу ДПСУ. Оскільки ми розглядаємо правову культуру як компонент професійної культури офіцерів-прикордонників, доцільним є використання положень андрагогіки з метою підвищення рівня правової культури цієї категорії військовослужбовців.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання андрагогічного підходу для розвитку правової культури офіцерів-прикордонників.

2. Теоретичні основи дослідження. Культура має велике значення для життя суспільства і людини, виконує різноманітні функції, перш за все, вона здійснює соціальну інтеграцію і консолідацію, а також накопичення соціального досвіду, який стосується відтворення як традицій колективного життя, так і засобів самовдосконалення форм життєдіяльності.

Академік Г. Шевченко (2016) зазначає, що культура – досконале дійство, це – найвищі морально-естетичні зразки поведінки і дії особистості; культура – це фільтр, через який люди бачать світ; культура зовнішня і внутрішня; духовна, політична, екологічна, художня, естетична, мовленнєва тощо (с. 302). Культура розглядається вченою як ідеалотворююча сторона життя людей; як ідеолофундована система культури. Ідеал – моральна чистота і удосконалення свідомості. Ідеал вважається центром ідеї смислу життя, духовності (Там само, с. 302–303).

Для пояснення побудови культури вживається термін «структура культури», що включає субстанційні елементи, які опредмечуються в її цінностях і нормах, функціональні елементи, що характеризують процес культурної діяльності, різні її сторони та аспекти. Структура охоплює науку, мораль, політику, право, релігію, які співіснують, взаємодіють і складають єдине ціле (Хоружий, 2012, с. 33–34).

Серед науковців існує безліч підходів до розуміння культури, які становлять методологічну основу для виділення правової культури. Так, В. Котюк (1996) правову культуру тлумачить як сукупність або систему правових знань, умінь і навичок, емоцій, почуттів, вольових компонентів, які виявляються в правомірній діяльності та поведінці (с. 95).

До складників правової культури П. Щербань (2002) відносить: знання прав та обов'язків громадян;

повагу до національної та державної символіки (говорячи про офіцерів-прикордонників, варто віднести сюди й прикордонну символіку);

усвідомлення громадянської відповідальності за здійсненні вчинки та правопорушення (щодо прикордонників, то це і відповідальність за виконання професійних обов'язків представниками правоохоронного органу);

дотримання національних та загальнолюдських моральних приписів, традицій і звичаїв (для прикордонників – прикордонної корпоративної етики, відомчих стандартів культури поведінки);

дотримання вимог Конституції та законів України;

прагнення до засвоєння правових знань з різних галузей права;

негативне ставлення до проявів беззаконня та правопорушень (стосовно діяльності з охорони та оборони державного кордону).

На думку В. Райка (2006), проблема формування правової культури в офіцерського складу – це частина загальної соціальної проблеми взаємовідносин між людьми, що визначаються суспільними взаємовідносинами, ідеологією та мораллю людей. В умовах демократичної дійсності – це частина проблеми педагогічного аспекту гуманізму, професійної етики, питань відповідності змісту правової культури характеру суспільної моралі як важливої об'єктивно існуючої закономірності виховного процесу (Райко, 2006).

Погоджуємося з думкою, що права культура містить у собі такі елементи: власне право, правосвідомість, правові відносини, законність і порядок, законотворчу, право виконавчу й інші види діяльності у сфері функціонування права у суспільстві. Рівень правової культури в суспільстві визначається розвиненістю і погодженістю цих елементів, а також масштабом і глибиною юридичної освіти і правового виховання, якісною професійною підготовкою юристів, ступенем розвитку юридичної науки і правового мислення (Там само).

Результати проведеного дослідження переконують, що показником правової культури є права активність особистості як вища форма правомірної поведінки і правового мислення, що припускає: наявність високого рівня правосвідомості; цілеспрямовану, ініціативну правову діяльність особи, що перевершує звичайні вимоги до можливої і належної поведінки. Права культура особи сприяє виробленню стилю правомірної поведінки. Існує також думка, що права культура офіцера-прикордонника – це його позитивна права свідомість у дії. Вона включає перетворення військовослужбовцем своїх здібностей і соціальних якостей на підставі правового (професійного, військово-прикордонного, оперативно-службового) досвіду.

Структура правової культури офіцера-прикордонника містить такі компоненти: правову освіченість (знання законодавства загалом, у тому числі відомчих нормативних актів); шанобливе ставлення до права (усвідомлення необхідності дотримання законів та всіх відомчих норм); уміння користуватися правовим інструментарієм (уміння застосовувати

теоретичні знання безпосередньо у практичній оперативно-службовій діяльності).

Особливістю процесу розвитку правової культури офіцерів-прикордонників є те, що суб'єктом зазначеного процесу є доросла особистість з певним життєвим та професійним досвідом, правовими знаннями, почуттями, звичками, емоціями, свідомістю тощо. Тому доречним, на наш погляд, буде звернення до андрагогічного підходу.

Андрагогіка – теорія навчання дорослих, яка вивчає специфічні закономірності засвоєння знань і вмінь дорослим суб'єктом у процесі навчальної діяльності, а також особливості керівництва останнього з боку професійного педагога (Гончаренко, 1997).

Становлення андрагогіки пов'язане з іменами таких учених світу, як М. Ноулз, Р. Сміт, П. Джарвіс, Т. Тен Хаве, Л. Турос. Основи вітчизняної андрагогіки були закладені Б. Ананьєвим, А. Колесниковим, Н. Протасовою. У часи незалежної України різні аспекти проблем андрагогіки висвітлювались у працях таких учених, як Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Зязюн, Є. Мандрик, Т. Сорочан.

За С. Гончаренком, андрагогіка – це педагогіка дорослих, одна з педагогічних наук, яка займається дослідженням проблеми освіти, самоосвіти й виховання дорослих (Гончаренко, 1997, с. 25). Метою андрагогіки є відкриття нових технологій освіти, самоосвіти, виховання та вдосконалення дорослої людини, інтенсивне впровадження їх у педагогічну практику. Андрагогіка здійснює давню формулу освіти: *non scholae, sed vitae discimus* – навчання не для школи, а для життя.

У широкому розумінні андрагогіку можна розуміти як науку особистісної реалізації людини протягом усього її життя. Відомо, що частина людей реалізуються у молодому віці. Але більшість розкриває свій потенціал поступово, накопичуючи знання, досвід, уміння і навички протягом усього життя. Андрагогіка сприяє такому розкриттю особистості, допомагає реалізувати приховані можливості. На відміну від традиційної педагогіки основним положенням андрагогіки є положення про провідну роль у процесі навчання не того, хто навчає, того, хто навчається. Той, хто навчає, лише надає допомогу щодо виявлення та систематизації особистого досвіду останнього. У такому випадку відбувається заміна пріоритетності педагогічних методів. Замість лекційних методів передбачаються практичні заняття, як правило експериментального характеру, дискусії, ділові ігри тощо.

Дослідники підкреслюють активність, самостійність дорослої людини в навчанні, її прагнення максимально враховувати власний життєвий, соціальний, професійний досвід. Доросла людина навчається свідомо і

вмотивовано, щоб розв'язати важливі для неї професійні проблеми, тому набуті знання і вміння негайно застосовуються на практиці. Провідна роль у власній освіті належить самому фахівцеві; навчання має враховувати індивідуальні особливості того, хто навчається, відповідати його освітнім потребам і стимулювати зростання цих потреб (Мандрик, 2009, с. 30).

Водночас, основними принципами професійної діяльності персоналу Державної прикордонної служби України є:

- законність;
- повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина;
- позапартійність;
- безперервність;
- поєднання гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності;
- єдиноначальність; колегіальність при розробці важливих рішень;
- взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями при здійсненні покладених на Державну прикордонну службу України завдань;
- відкритість для демократичного цивільного контролю (Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р.).

Діяльність Державної прикордонної служби України проводиться на основі дотримання прав і свобод людини і громадянина. Офіцери-прикордонники зобов'язані поважати гідність людини, виявляти до неї гуманне ставлення. Правовими засадами діяльності офіцерів-прикордонників є Конституція України, Закон України «Про Державну прикордонну службу України». Культурний стиль правомірної поведінки може бути охарактеризований саме сталістю додержання правових принципів у правомірній поведінці, а також специфікою вирішення різного роду проблем (починаючи від життєвих до професійно-правових, службових), яка виражається в особливостях вибору варіанта правомірної поведінки в межах, визначених правовими нормами.

Однією із форм правової культури суспільства є правова культура професійної групи, або професійна правова культура. Вона притаманна тій спільності людей, які професійно займаються одним із різновидів юридичної діяльності. Офіцери-прикордонники є носіями службової (професійної) правової культури, оскільки їхня діяльність є правоохоронною, потребує відповідної фахової освіти і практичної підготовки.

Відомо, що соціологія виділяє такі три вікові категорії: до 25 років, від 25 до 45 років, після 45 років. Оскільки офіцери перебувають на службі приблизно до 45 років (в окремих випадках до 50), ми розглядаємо в

основному перші дві категорії. Ці категорії не завжди, в силу певних обставин, співпадають з професійним віком (досвідом). Тому, нашу думку, говорячи про офіцерів керівного та науково-педагогічного складу академії, доцільно використовувати поділ на молодих та досвідчених офіцерів. Для першої категорії досвід професійної діяльності складає термін до 5 років. Для другої – більше 5 років. Для першої категорії необхідно створити умови для підвищення рівня правової культури, так і рівня культури взагалі (у тому числі правової). Для другої категорії актуальним є розвиток та реалізація потенціалу. Ця категорія, не дивлячись на те, що її представники досягли певного соціального статусу, також вимагає постійного навчання адаптивного характеру. Але це навчання є неможливим без взаємодії з першою категорією, під час якої здійснюється взаємне навчання.

3. Результати дослідження. З урахуванням вищезазначеного, в основу педагогічного забезпечення процесу розвитку правової культури офіцерів-прикордонників взято такі принципи андрагогіки:

принцип використання наявного позитивного життєвого та професійного досвіду офіцерів-прикордонників; відповідно, досвід офіцерів використовується як одне з джерел їх навчання загалом;

принцип коректування застарілого досвіду й особистих установок, що перешкоджають засвоєнню нових знань; може бути використаний як професійний, так і соціальний досвід, який вступає в суперечність з вимогами часу;

принцип індивідуального підходу до навчання, загалом, та розвитку правової культури, зокрема, на основі індивідуальних потреб, з урахуванням соціально-психологічних характеристик особи і тих обмежень, які накладаються його діяльністю (дотримання статутних вимог);

принцип рефлексивності – заснований на свідомому ставленні офіцера до навчання, тобто до процесу підвищення рівня правової культури через поглиблення правових знань, умінь, навичок, компетентностей тощо;

принцип затребуваності правової культури як результату правового виховання практичною (оперативно-службовою) діяльністю;

принцип системності правового виховання, тобто безперервність або регулярність виховання, причому з урахуванням результатів попереднього виховання і нових потреб;

принцип актуалізації результатів навчання та виховання – їх швидке використання в оперативно-службовій діяльності.

Оскільки права культура, як уже зазначалось, є результатом правового виховання, вважаємо доцільним вказати на такі його форми, як права освіта, права пропаганда, права агітація, права

профілактична робота, юридичне консультування, правове самовиховання. З урахуванням андрагогічного підходу найбільш доцільними та дієвими для розвитку правової культури офіцерів-прикордонників можна назвати три останні форми.

Як було з'ясовано під час дослідження, використання андрагогічного підходу для розвитку правової культури офіцерів-прикордонників сприяє розвитку ціннісного виміру права та всіх елементів правової системи.

Цінності офіцерів-прикордонників як певної соціальної спільноти є відображенням цінностей сучасного суспільства. Відповідно система ціннісних орієнтацій розкриває змістовну сторону спрямованості особистості, здатної знайти своє місце в житті, самовизначитися та реалізувати себе у професії, а також створює підвалини її взаємовідносин із навколишнім світом, з іншими людьми, із самим собою, становить основу світогляду і суть мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції та філософії життя (О. Рисіч). У цьому контексті слушною є думка Г. Шевченко та С. Рашидової, що «поведінка особистості переважно зумовлена не ззовні, а зсередини, з глибини її душі» (2012).

Це спонукає нас під час реалізації згаданих форм правового виховання акцентувати увагу на таких методах, як переконання, приклад тощо. Відтак, правомірна поведінка і правова активність офіцера-прикордонника знаходять вияв у його правомірних вчинках, правомірній установці, практичній професійній (оперативно-службовій) діяльності як представника правоохоронного органу.

4. Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, доцільність використання андрагогічного підходу для правової культури офіцерів-прикордонників визначається специфічними особливостями цього процесу та вимогами, які пред'являє суспільство до особистості офіцера-прикордонника загалом та рівня його правової культури зокрема. Проведене дослідження не претендує на висвітлення всіх аспектів проблеми правової культури офіцерів-прикордонників. Перспективним є детальне вивчення традиційних та інноваційних форм та методів розвитку правової культури цієї категорії військовослужбовців, питання співвідношення права та моралі в професійній діяльності офіцерів-прикордонників.

Література

1. Протасова Н. Г. Гуманізація післядипломної освіти педагогів. Київ, 1998. 151 с.
2. Мандрик С. В. Система післядипломного педагогічного забезпечення професійної діяльності інженерно-технічного персоналу ДПСУ: дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький. 2009. 243 с.

3. Шевченко Г. П. Культура і мистецтво в ідеалотворенні особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / гол. ред. Г. П. Шевченко. Вип. 5 (75). Сєверодонецьк: Вид-во СНУ імені Володимира Даля, 2016. С. 294–305.*
4. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 320 с
5. Котюк В. О. Теорія права. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
6. Щербань П. М. Прикладна педагогіка: навчально-методичний посібник. Київ : Вища школа, 2002. 100 с.
7. Райко В. В. Формування в офіцерського складу Державної прикордонної служби України правосвідомості як складової правової культури особистості. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2006. № 36. Ч. II. С. 122–125.*
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
9. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. *Відомості Верховної Ради України. 2003. № 27. Ст. 208.*
10. Рисіч О. Участь у бойових діях як чинник переосмислення військовослужбовцями життєвих цінностей. URL: http://eprints.zu.edu.ua/2837/1/Рисіч_О.В..pdf (дата звернення:19.04.2020).
11. Шевченко Г. П., Рашидова С. С. Духовні основи патріотичного виховання: монографія. Луганськ, 2012. 198 с.

References

1. Protasova, N. H. (1998). *Humanizatsiia pisladyplomnoi osvity pedahohiv [Humanization of postgraduate education of teachers]*, 151. Kyiv (ukr).
2. Mandryk, Ye. V. (2009). *Systema pisladyplomnoho pedahohichnoho zabezpechennia profesiinoi diialnosti inzhenerno-tekhnichnoho personalu DPSU [The system of postgraduate pedagogical support of professional activity of engineering and technical personnel of SBGS]*. (Candidate's Thesis in Pedagogy), 243. Khmelnytskyi (ukr).
3. Shevchenko, G. P. (2016). *Kultura i mystetstvo v idealotvorenni osobystosti [Culture and art in the ideology of personality]*. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats, 5 (75), 294–305.* G. P. Shevchenko (Ed.). Sievierodonetsk: Publishinh House of Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (ukr).
4. Khoruzhyi, H. F. (2012) *Akademichna kultura: tsinnosti ta pryntsypy vyshchoi osvity [Academic culture: values and principles of higher education]*, 320. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan (ukr).
5. Kotiuk, V. O. (1996) *Teoriia prava [Theory of law]*, 208. Kyiv: Venturi (ukr).
6. Shcherban, P. M. (2002). *Prykladna pedahohika: navchalno-metodychnyi posibnyk [Applied pedagogy: textbook]*, 100. Kyiv: Vyshcha shkola (ukr).
7. Raiko, V. V. (2006) *Formuvannia v ofiterskoho skladu Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby [Ukrainy pravosvidomosti yak skladovoi pravovoi kultury osobystosti*

- Formation of legal consciousness in the officers of the State Border Guard Service of Ukraine as a component of the legal culture of the individual]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*, 36, P. II, 122–125. Serii: pedahohichni ta psykhohohichni nauky. Khmelnytskyi: Vyd-vo NADPSU (ukr).
8. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*, 376. Kyiv: Lybid (ukr).
  9. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 03.04.2003 r. [On the State Border Guard Service of Ukraine: Law of Ukraine of April 3, 2003] (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 27, St. 208 (ukr).
  10. Rysich, O. *Uchast u boiovykh diiakh yak chynnyk pereosmyslennia viiskovosluzhbovtsiamy zhyttievyykh tsinnostei [Participation in hostilities as a factor in the rethinking of life values by servicemen]*. Retrieved from http://eprints.zu.edu.ua/2837/1/Rysich_O.V.pdf (date of appeal: 19.04.2020) (ukr).
  11. Shevchenko, G. P., & Rashydova, S. S. (2012). *Dukhovni osnovy patriotychnoho vykhovannia: monohrafiia [Spiritual foundations of patriotic education]*. Luhansk. 2012. 198 (ukr).

РАЗВИТИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АНДРАГОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

В. И. Мирошниченко

Статья посвящена обоснованию целесообразности использования андрагогического подхода для развития правовой культуры офицеров-пограничников.

В статье автор дает собственное понимание правовой культуры офицера-пограничника. Обращается внимание, что показателем правовой культуры является правовая активность личности как высшая форма правомерного поведения и правового мышления.

Выделены принципы андрагогики, которыми следует руководствоваться в развитии правовой культуры офицеров-пограничников
принцип использования имеющегося положительного жизненного и профессионального опыта офицеров-пограничников;

принцип корректировки устаревшего опыта и личных установок, препятствующих усвоению новых знаний;

принцип индивидуального подхода к развитию правовой культуры;

принцип рефлексивности – основан на сознательном отношении офицера к необходимости развития правовой культуры через углубление правовых знаний, умений, навыков, компетенций и тому подобное;

принцип востребованности правовой культуры как результата обучения практической деятельностью;

принцип системности и непрерывности с учетом результатов предварительного воспитания (уже сложившегося уровня правовой культуры) и новых потребностей;

принцип актуализации результатов воспитания – их быстрое использование в оперативно-служебной деятельности.

Правовая культура понимается как результат правового воспитания. Выделены формы правового воспитания: правовое образование, правовая пропаганда, правовая агитация, правовая профилактическая работа, юридическое консультирование, правовое самовоспитания.

Ключевые слова: *культура, правовая культура, офицеры-пограничники, андрагогический подход.*

DEVELOPMENT OF THE LEGAL CULTURE OF BORDER OFFICERS ON THE BASIS OF USING THE ANDRAGOGICAL APPROACH

V. I. Miroshnichenko

The article is devoted to the substantiation of the expediency of the use of the substantiation of the expediency of the use of the andragogical approach for the development of the legal culture of border guards.

In the article the author gives his own understanding of the legal culture of a border guard officer. Attention is drawn to the fact that the indicator of legal culture is the legal activity of the individual as the highest form of lawful behavior and legal thinking.

The principles of andragogy, which should be guided in the development of the legal culture of border guards:

the principle of using the available positive life and professional experience of border guards; the principle of adjusting outdated experience and personal attitudes that prevent the acquisition of new knowledge;

the principle of individual approach to the development of legal culture;

the principle of reflectivity – based on the conscious attitude of the officer to the need to develop legal culture through the deepening of legal knowledge, skills, competencies, etc;

the principle of demand for legal culture as a result of practical training;

the principle of systematization and continuity taking into account the results of previous training (already formed level of legal culture) and new needs;

the principle of updating learning outcomes – their rapid use in operational and service activities.

Legal culture is understood as the result of legal education. Forms of legal education are singled out: legal education, legal propaganda, legal agitation, legal preventive work, legal counseling, legal self-education.

Key words: *Culture, legal culture, border guards, andragogical approach.*

Мирошніченко Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор завідувач кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України (м. Хмельницький, Україна). E-mail: mvi_2016@ukr.net

Мирошниченко Валентина Ивановна – доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и социально-экономических дисциплин Национальной академии Государственной пограничной службы Украины (г. Хмельницкий, Украина). E-mail: mvi_2016@ukr.net

Miroshnichenko Valentyna Ivanivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Pedagogy and Social and Economic Disciplines Department of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi (Khmelnyskyi, Ukraine). E-mail: mvi_2016@ukr.net